

Digitalizacija izbora

21.XI.2022.

Sadržaj

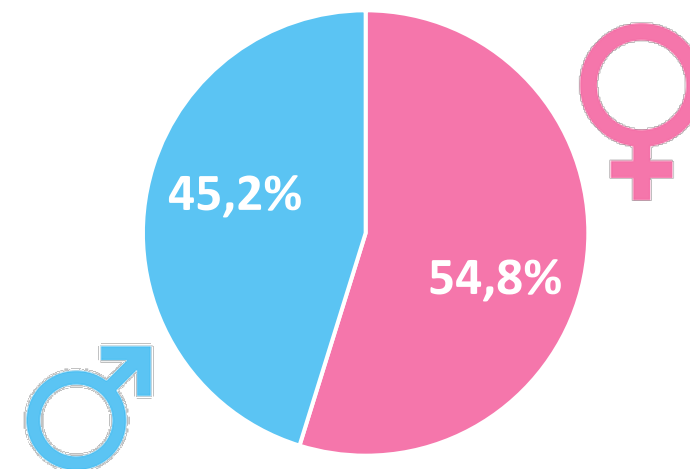
- I. Rezultati istraživanja o stavovima građana o uvođenju sustava elektroničkog glasovanja u RH i usporedba s drugim državama
- II. Rizici elektroničkog glasovanja
- III. Pristup uvođenju i tehnološka rješenja
- IV. Analiza troškova
- V. Pravna analiza prijedloga
- VI. Zaključci

I. Rezultati istraživanja o stavovima građana o uvođenju sustava e-glasovanja u RH i usporedba s drugim državama

Metodologija

- Telefonska anketa, rujan-listopad 2022, agencija **significo**
- Istraživanje je dobrovoljno i anonimno
- Upitnik s **50** pitanja
- Ispitano ukupno **650** osoba
- Rezultati analizirani na zbirnoj razini
- **Reprezentativni uzorak** za opću populaciju RH

Dobna struktura	% (uzorak)	% (populacija)
18-24	6,5	10,34
25-34	14,0	11,45
35-44	21,4	13,53
45-54	17,8	13,46
55-64	12,8	14,65
65+	27,5	22,34

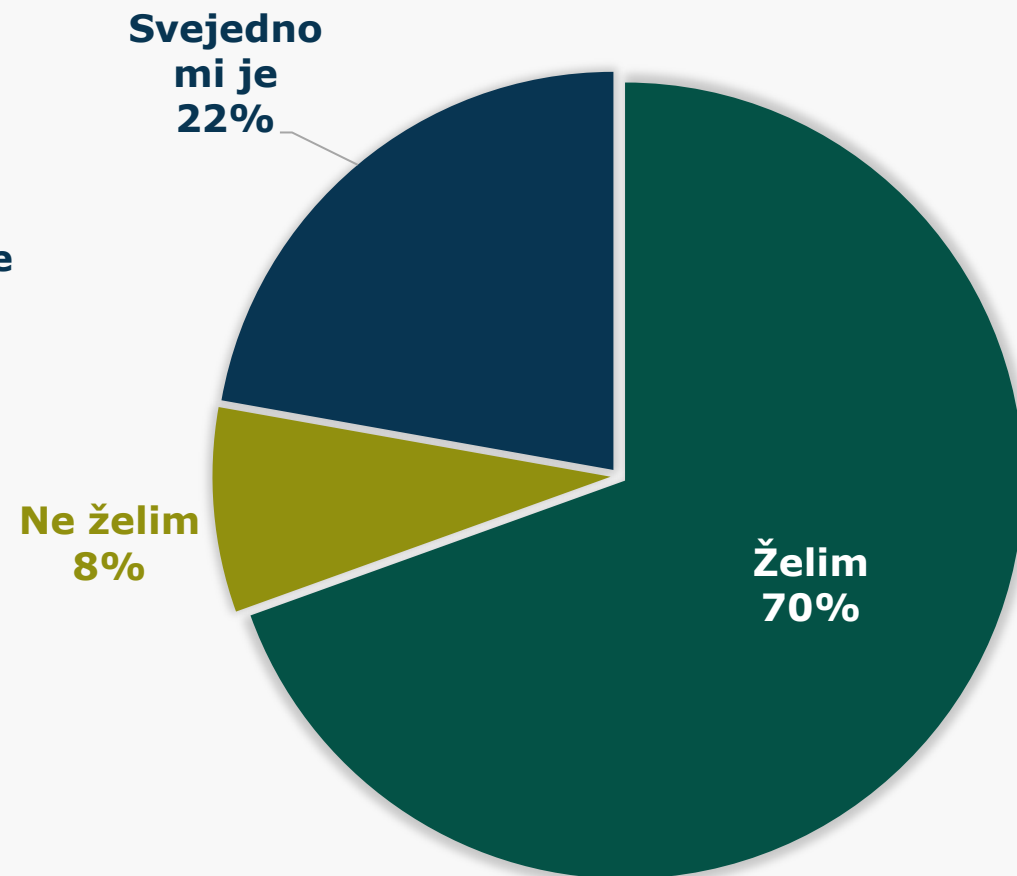
Ograničenja ovog istraživanja

- pokazatelj javnog mnijenja **u ovom trenutku!**
  - na stavove u budućnosti mogu utjecati razni čimbenici (npr. hakerski napadi, teorije zavjere, istupi političkih aktera, rasprave na društvenim mrežama i sl.)
- u istraživanjima češće sudjeluju **osobe koje su a priori spremnije društveno participirati** (pa i izaći na izbore) što može utjecati na rezultate

KAKO OCJENJUJETE MOGUĆNOST UVOĐENJA ELEKTRONIČKOG GLASOVANJA U RH?

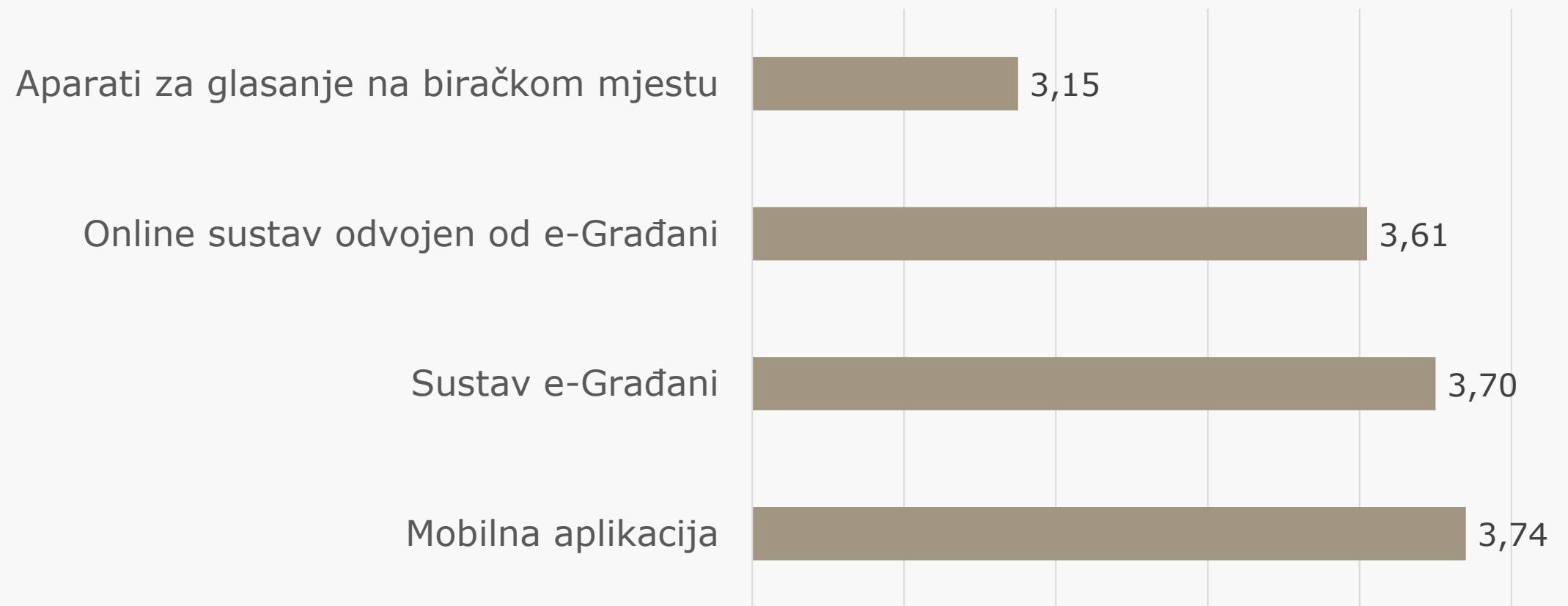

ŽELITE LI UVOĐENJE ELEKTRONIČKOG GLASOVANJA?

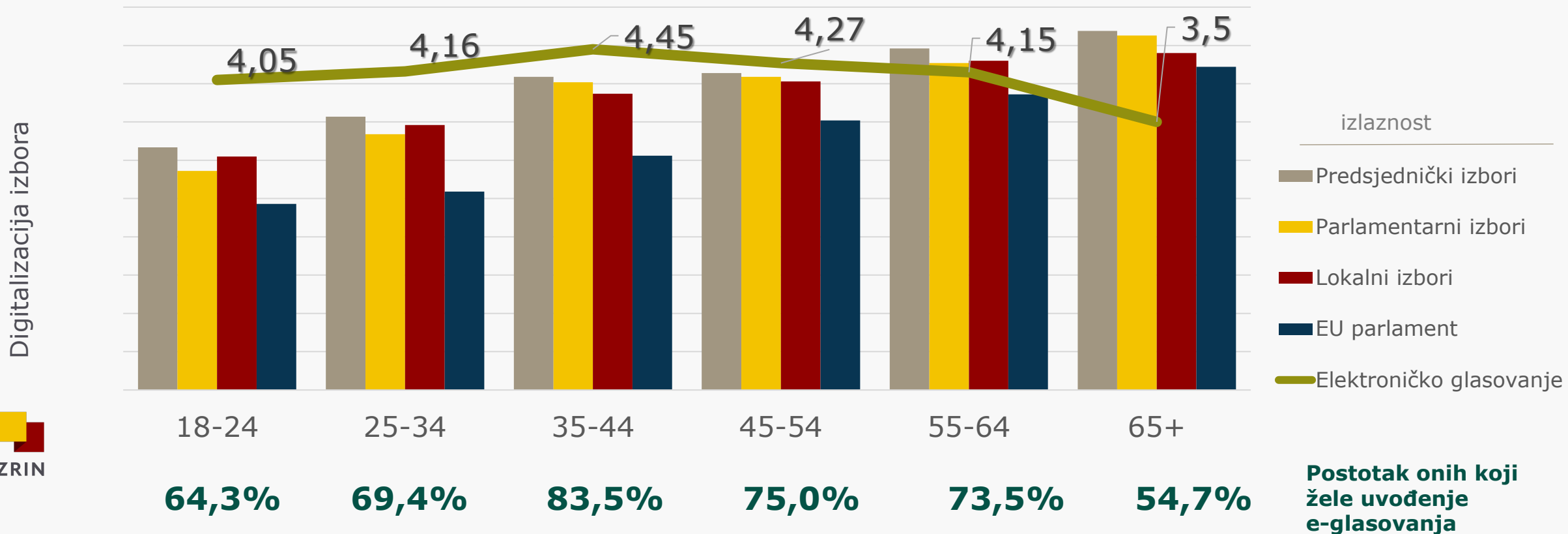

Sredstvo e-glasovanja nije bitno

U kojoj mjeri bi Vam odgovaralo pojedino sredstvo e-glasovanja?

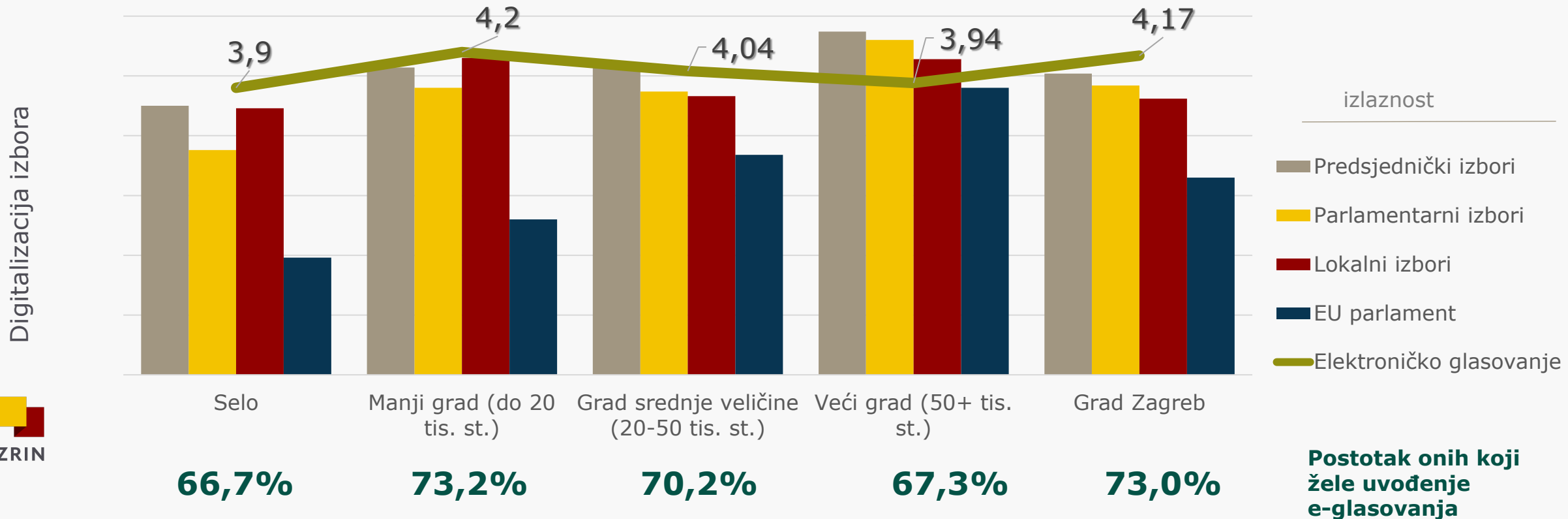

Analiza po dobnim skupinama – izlaznost vs. želja za uvođenjem elektroničkog glasovanja

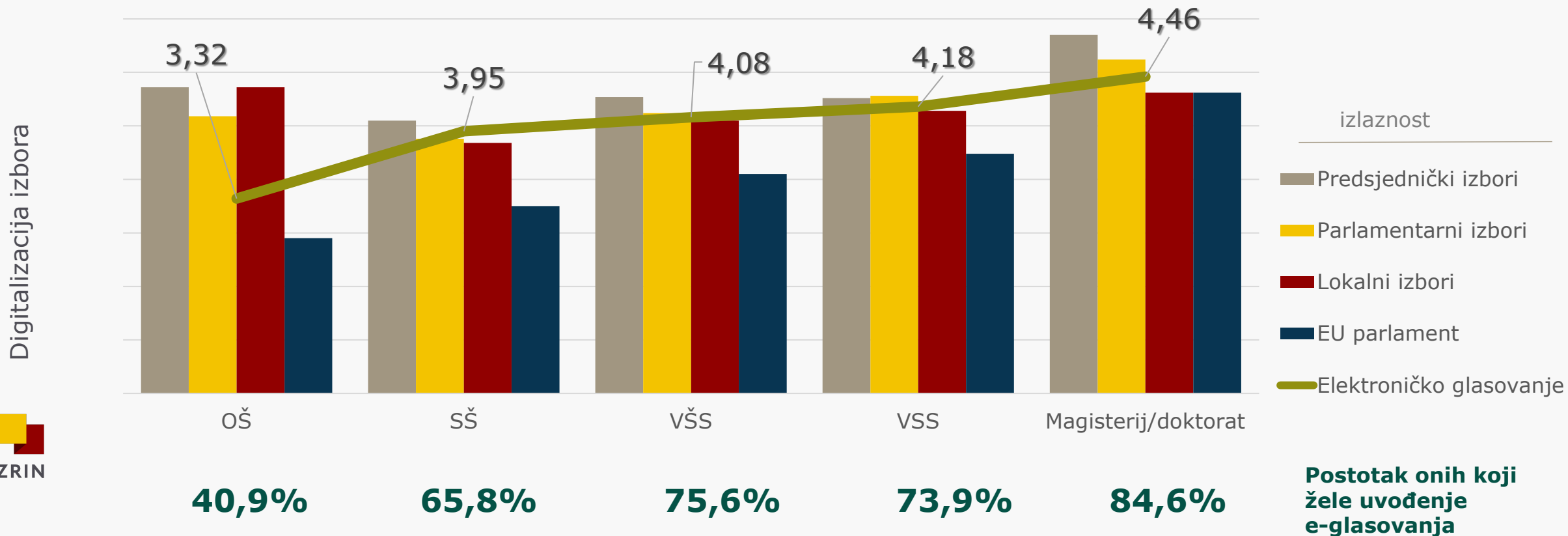

Analiza po mjestu stanovanja – izlaznost vs. želja za uvođenjem elektroničkog glasovanja

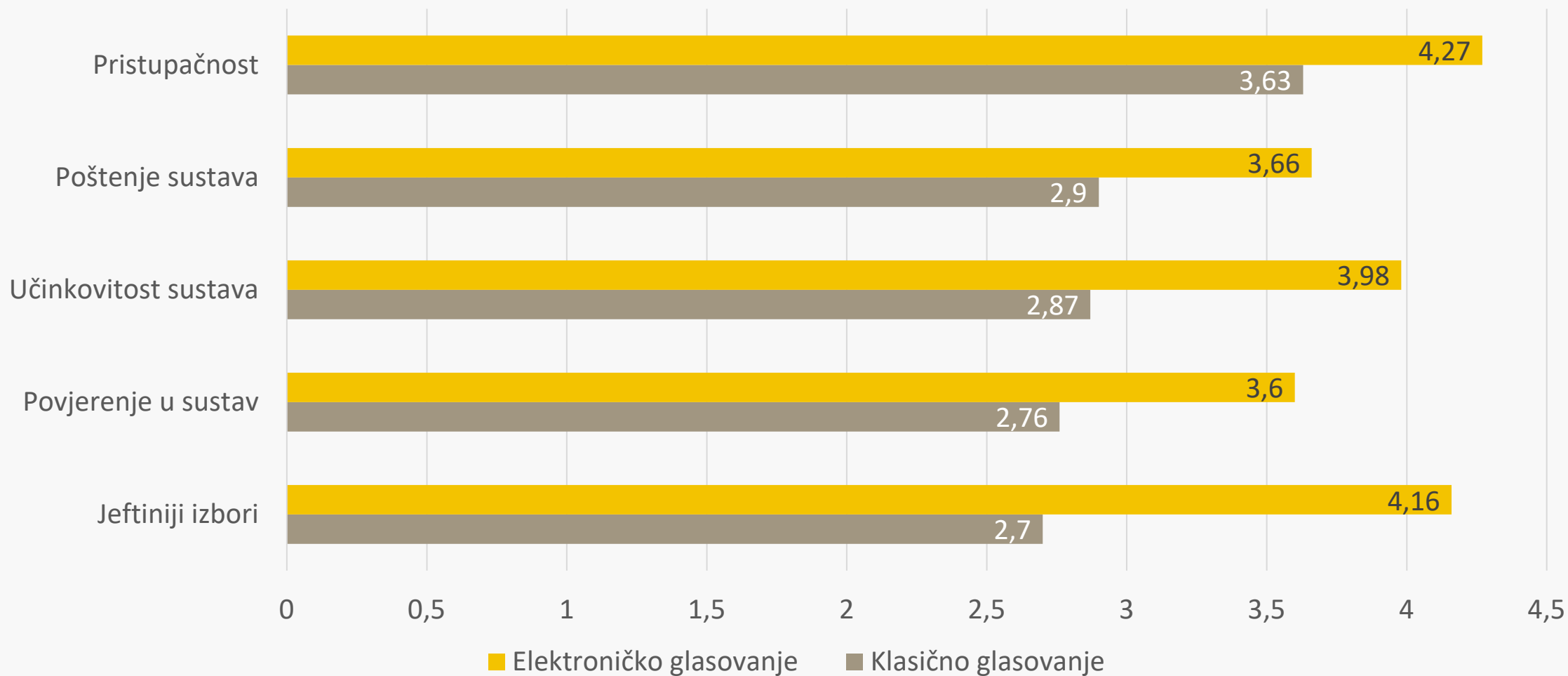

Analiza po razini obrazovanja – izlaznost vs. želja za uvođenjem elektroničkog glasovanja

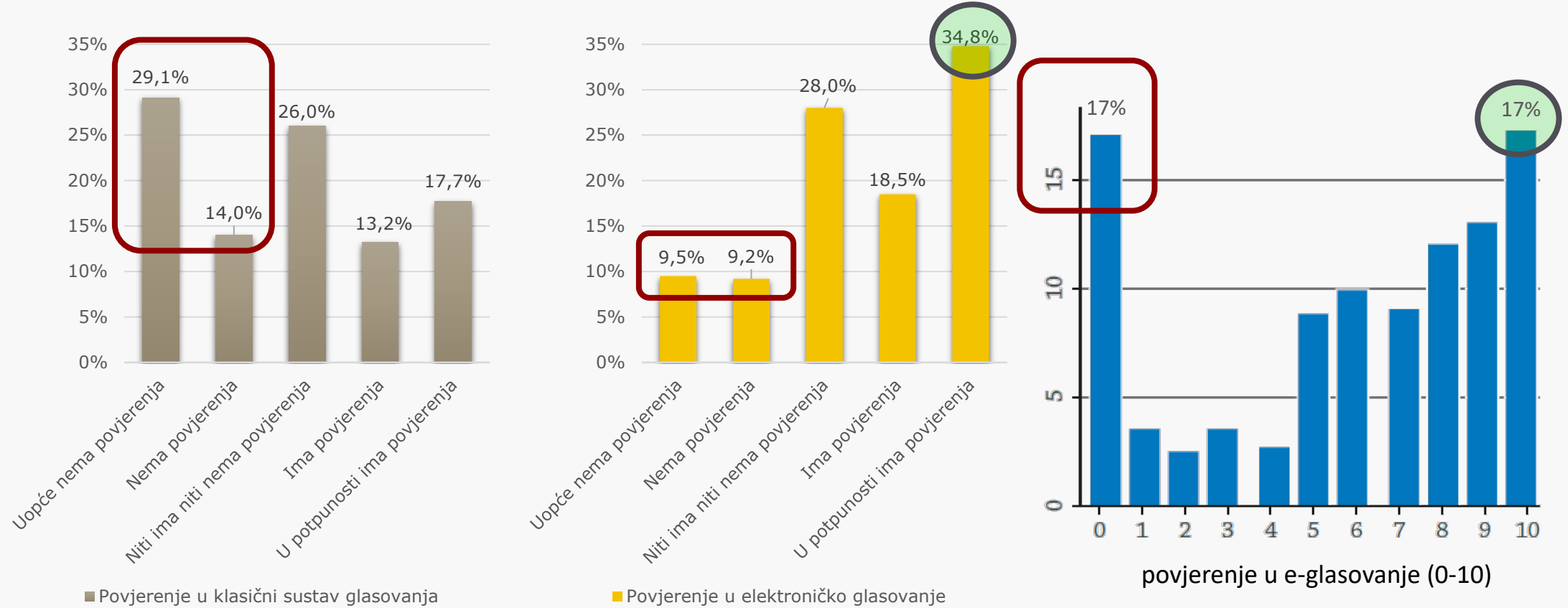

Stavovi građana – usporedba klasičnog i elektroničkog sustava

Digitalizacija izbora

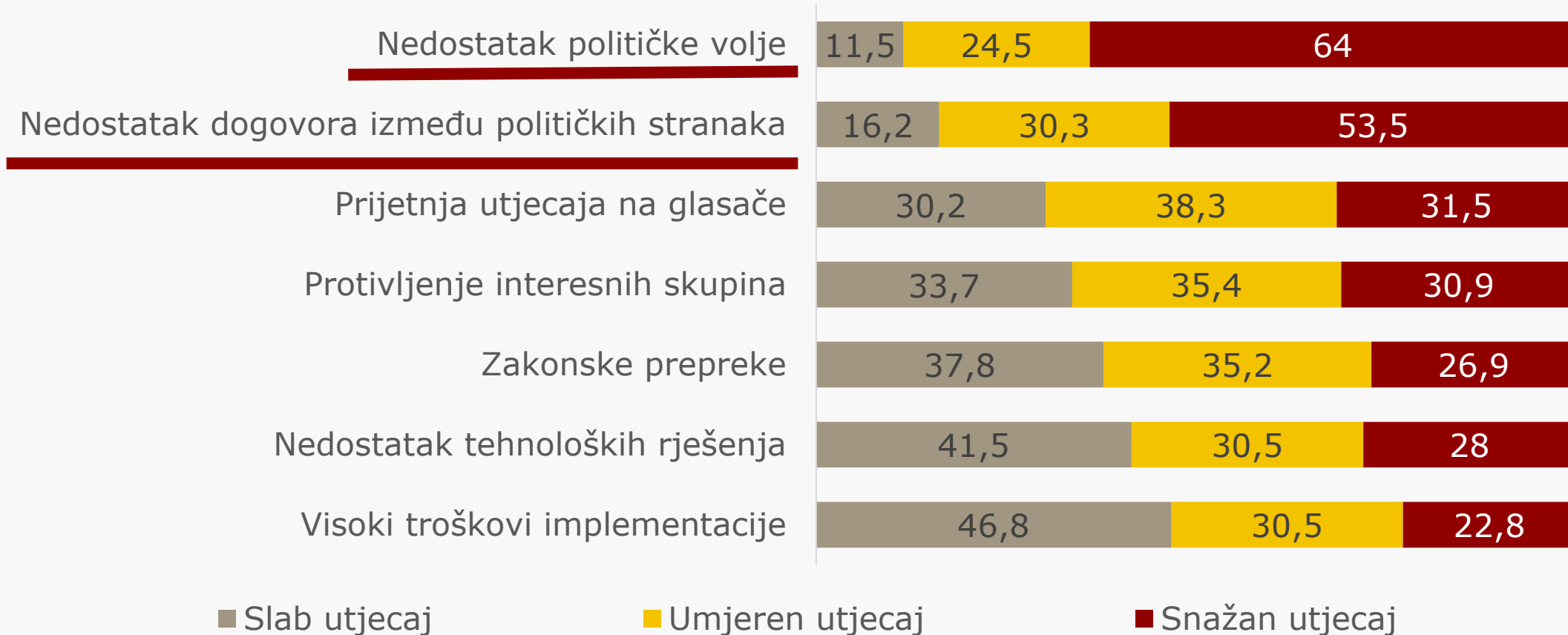

Povjerenje u sustave glasovanja

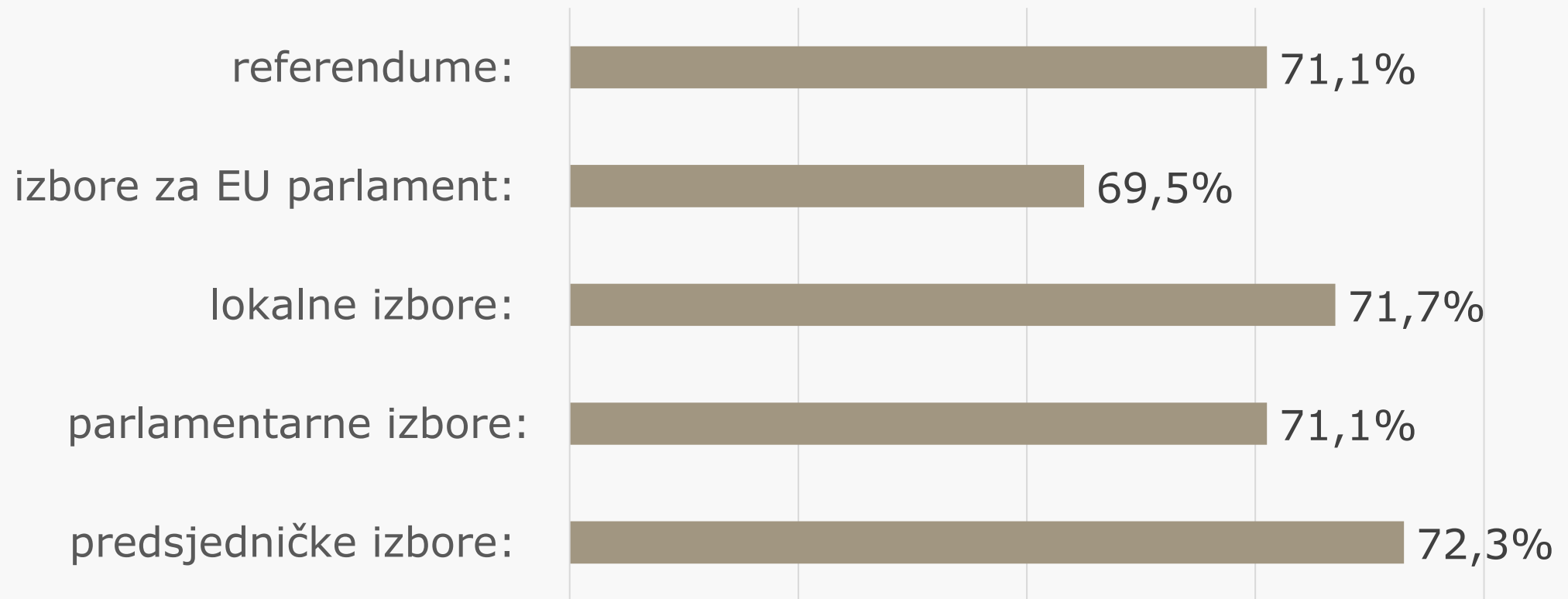
Stavovi građana – zašto u RH ne postoji sustav e-glasovanja?

Digitalizacija izbora

Stavovi o povećanju izlaznosti uvođenjem e-glasovanja

Postotak građana koji smatraju da bi se povećala izlaznost na:

Optimizam građana

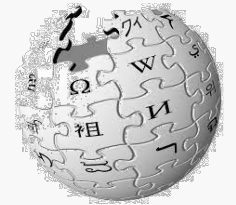
55,5% osoba smatra da bi uvođenjem elektroničkog glasovanja sustav provođenja izbora bio **pošteniji**

74,3% osoba smatra da će se uvođenjem elektroničkog glasovanja povećati **izlaznost** na izbore

56,1% osoba smatra da će se uvođenjem elektroničkog glasovanja povećati **stupanj demokracije** u RH

Gdje i za što se glasa elektronički?

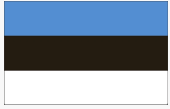
Država	Nacionalni	Lokalni
Argentina		od 2009. u nekim jedinicama
Australija	2007. (samo za slijepe)	od 2001. u nekim jedinicama
Bangladeš	2018.	od 2010. djelomično
Belgija	1999.	1999.
Brazil	1996	1996.
Bugarska	2021.	2021.
DR Kongo	2018.	
Estonija	2005.	2005.
Indija	2004.	2004.
Filipini	2010.	2010.
Kanada		od 2004. u nekim saveznm državama
SAD	u nekim državama	
Venezuela	1998	

Zemlje koje su imale neke vrste elektroničkog glasovanja i odustale:

- **Njemačka, Irska, Finska, Francuska, Japan, Kazahstan, Nizozemska, Norveška...**

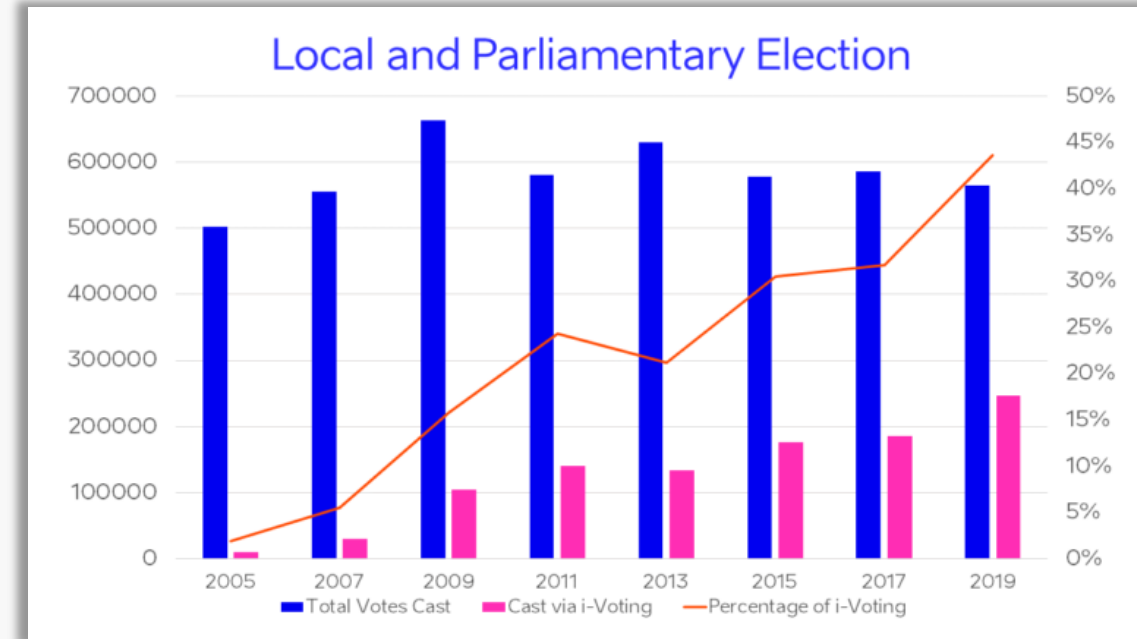

Izlaznost (Estonija)

e-glasovi / ukupno

- 2017: **186.034** / 586.858 → **31,7%**
- 2019: **247.232** / 565.028 → **43,76%**
- porast udjela e-glasova: 40%

Dostupnost e-glasovanja ima utjecaja na izlaznost, ali se to odnosi samo na određene skupine građana (mlađa populacija)

Recentna studija temeljena na deskriptivnoj statistici daje pozitivniji pogled na učinke e-glasovanja u Estoniji

- e-glasovanje je pomoglo zaustaviti **pad izlaznosti**

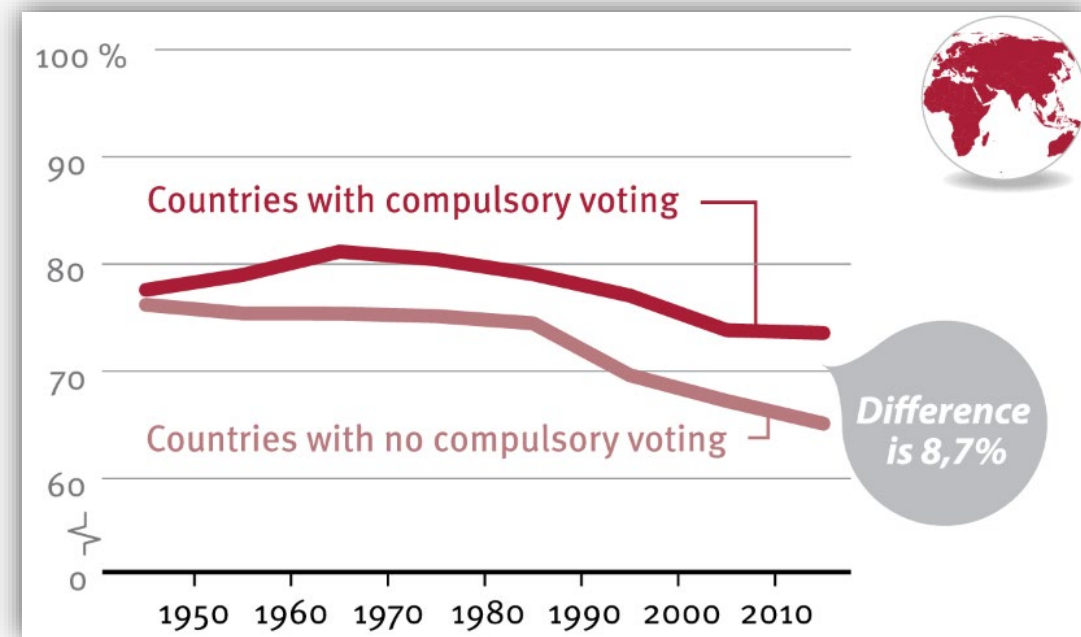
Utjecaj obaveznog izlaska na izbore

Zemlje s obavezom glasovanja:

- **Australija** (kazna 10-25€ i krivična prijava)
- **Belgija** (kazna 25-125 €)
- **Cipar** (kazna do 342 €)
- **Luksemburg** (ne provodi se)
- **Grčka** (ne provodi se)
- **Švicarska** (kazna 2€)

Ukinule:

- **Austrija** (1982.)
- **Bugarska**
- **Italija** (1993.)
- **Nizozemska** (1967.)
- **Portugal**
- **Španjolska**

Source: Voter Turnout Database, www.idea.int/data-tools/data/voter-turnout

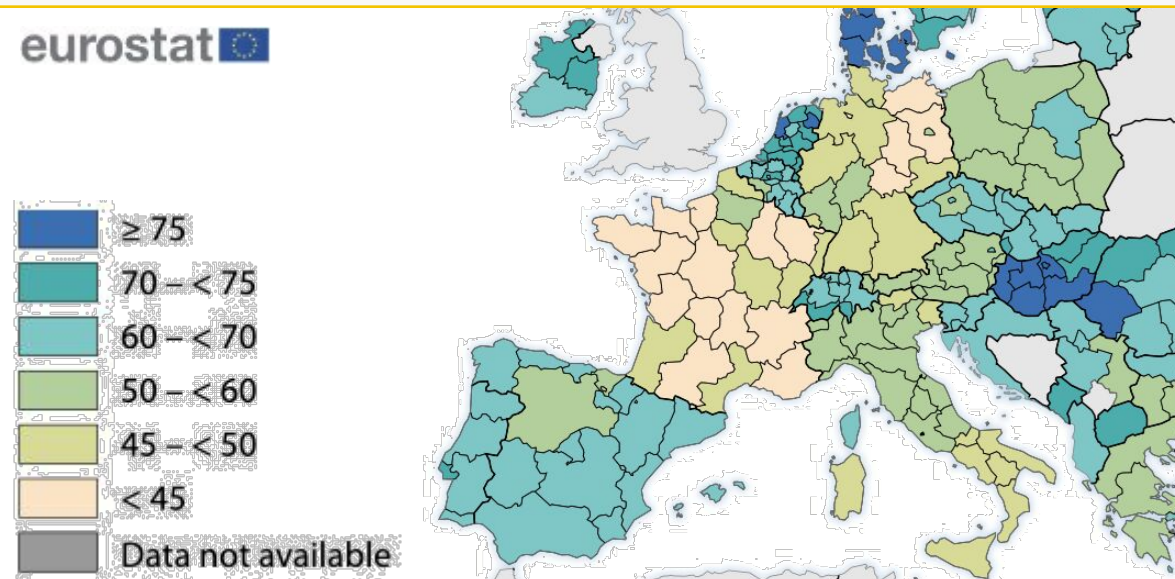
Paradoks angažmana građana

Zemlja	Izlaznost na parlamentarne izbore	Izlaznost* na izbore za europski parlament 2019	Sudjelovanje na društvenim mrežama
Hrvatska	35%	30%	70%
Njemačka	80%	61%	55%
Francuska	70%	50%	45%
Prosjek EU		51%	57%

* Izvor: <https://www.europarl.europa.eu/election-results-2019/hr/odaziv-biraca/>

Popis stanovništva RH 2021:
Uspješno se samopopisalo
više od **1.157.000** građana!

29,8%

II. Rizici elektroničkog glasovanja

Rizici glasovanja (1)

Mogućnost prevare

		Klasično	E-glas.	postoji zaštita
1.A	Netko drugi može glasati umjesto glasača	✓	✓	✓
1.B	glasovanje umrlih ili masovno glasovanje dijaspore u inozemstvu bez nadzora domaćih službi	✓	x	✓
1.C	Netko drugi može učiniti glas nevažećim	✓	x	✓
1.D	Nisu jasne zakonske opcije i zaštita	x	✓	✓

Rizici glasovanja (2)

Tehnološki i sigurnosni

		Klasično	E-glas.	postoji zaštita
2.A	Vanjska manipulacija	✓	✓	✓
2.B	Nepostojanje internetske veze	x	✓	✓
2.C	Ometanje internetske veze	x	✓	✓
2.D	Tehnologija može biti presložena za glasače	x	✓	✓
2.E	Tehnologija procesa glasovanja nije transparentna glasaču	x	✓	✓

Rizici glasovanja (3)

Zaštita privatnosti glasača i njihovog glasa

		Klasično	E-glas.	postoji zaštita
3.A	Uvjet anonimnosti glasovanja	x	✓	✓
3.B	Prigovor - komisijsko utvrđivanje valjanosti listića, ponovno prebrojavanje	x	✓	✓
3.C	Moguće je da će glas biti dan online i offline	x	✓	✓
3.D	Nedvojbeno utvrđivanje identiteta	✓	x	✓
3.E	Glasač nije u mogućnosti doći na glasačko mjesto	✓	x	✓

III. Pristup uvođenju i tehnološka rješenja

Pristup uvođenju e-glasovanja

- Nadogradnja sustava e-Građani
  - **1.679.567** jedinstvenih korisnika
- Iskorištavanje postojeće infrastrukture
- Smještaj usluge u CDU (Centar dijeljenih usluga)
- Postupno uvođenje:
  - papirno, hibridno, elektroničko
  - hibridno, elektroničko
  - elektroničko

Ključni koraci

- Objava aplikacije/weba za glasovanje unutar sustava **e-Građani**
  - Omogućeni **načini e-glasovanja**:
    - mobilni telefon ili tablet (aplikacija ili web preglednik)
    - osobno računalo (web preglednik)
    - glasački kiosci u mjesnim odborima
  - Web mjesto za '**treniranje**' postupka glasovanja – dostupno s 2. razinom sigurnosti
- Uvođenje podsustava za **nadzor** glasovanja uživo od strane nezavisnih nadzornih tijela
- Intenzivna **edukacijska kampanja** prije izbora
- Objava rezultata i zanimljivih statistika **odmah** po zatvaranju glasačkih mjesta

Postupno opremanje biračkih mjesta za e-glasovanje

- Na prvim izborima (s hibridnim glasovanjem) opremaju se **neka** biračka mjesta (urbane sredine)
- Koriste se pozitivna i negativna iskustva za **poboljšanje** sustava
- Na sljedećim izborima uvode se glasački kiosci u **sve više** biračkih mjesta
- Uvođenje na **sva** biračka mjesta (gdje to nije tehnički moguće, šalju se kombiji sa glasačkim kioskom)

IV. Analiza troškova

Troškovi elektroničkog glasovanja

- Razvoj softvera (nadogradnja sustava e-Građani)
- Opremanje biračkih mjesta kioscima (6.000+)
- Edukacija građana i biračkih odbora
- Nositelji aktivnosti:
  - Središnji državni ured za razvoj digitalnog društva
  - APIS IT
  - „*usual suspects*”
- Mogućnosti financiranja iz EU fondova za “**digitalnu i zelenu tranziciju**”

Mjesta za moguće uštede

- objava zbirnih lista u dnevnom tisku
  - **2.1 milijuna kn** (moguće odmah, objaviti na webu)
- tiskanje i distribucija glasačkih listića
  - **4.8 milijuna kn** (kad se prijeđe na potpuno e-glasovanje)
- organizacija i provedba informatičke podrške u inozemstvu
  - **10 milijuna kn** (u potpunosti prijeći na e-glasovanje)
- isplata naknada za rad izbornih tijela
  - **59 milijuna kn** (manje potrebnih članova biračkih odbora)

Izvor: Konačno izvješće o utrošku sredstava za provedbu izbora zastupnika u hrvatski Sabor 2020.

www.izbori.hr/site/UserDocsImages/2020/Izbori_za_zastupnike_u_HS/Konacno_izvjesce_o_utrosku_sredstava_izbori_HS_2020..pdf

---

V. Pravna analiza prijedloga

Zakoni koji propisuju izborne postupke

Vrsta izbora	Regulira se izbor	Regulatorni akt
Lokalni	* članova predstavničkih tijela JLS i JP(R)S * gradonačelnika, načelnika i župana te njihovih zamjenika	Zakon o lokalnim izborima (NN 144/12, 121/16, 98/19, 42/20, 144/20, 37/21)
Parlamentarni	* zastupnika u Hrvatski sabor	Zakon o izborima zastupnika u Hrvatski sabor (NN 116/99, 109/00, 53/03, 69/03, 167/03, 44/06, 19/07, 20/09, 145/10, 24/11, 93/11, 120/11, 19/15, 66/15, 104/15, 98/19)
Predsjednički	* predsjednika Republike Hrvatske	Zakon o izboru Predsjednika Republike Hrvatske (NN 22/92, 42/92, 71/97, 69/04, 99/04, 44/06, 24/11, 128/14)
EU parlament	* predstavnike u EU parlamentu	Zakon o izboru članova u Europski parlament iz Republike Hrvatske (NN 92/10, 23/13, 143/13)
Referendum	* odlučivanje građana o važnim pitanjima putem referenduma	Zakon o referendumu i drugim oblicima osobnog sudjelovanja u obavljanju državne vlasti i lokalne i područne (regionalne) samouprave (NN 33/96, 92/01, 44/06, 58/06, 69/07, 38/09, 100/16, 73/17)

Predloženi postupak usklađivanja zakona

1. Donošenje **Zakona o elektroničkom glasovanju**
  - primjenjiv na **sve** izbore
  - uvođenje **elektroničkog popisa birača**
  - definirati instituciju ovlaštena za **provođenje** e-glasovanja,
  - definirati civilno povjerenstvo za **nadzor**
  - **anonimizacija** i izbjegavanje dvostrukog glasovanja
2. Dodati po 1 članak **u svaki od postojećih** zakona
  - „*glasovanje moguće i elektroničkim putem na način propisan posebnim zakonom*”
    - pogodno za kombinirano glasovanje (klasično i elektroničko)

Zaključci

- **država postoji dok postoje institucije**; legitimitet institucija se održava slobodnim izborima
- e-glasovanjem, provedenim uz sve potrebne kontrolne mehanizme, postigla bi se **potpuna demokratizacija izbornog procesa**
- digitalizacijom želimo doseći **transparentnije, nekorumpirano i učinkovitije** društvo, kako u javnoj upravi tako i u biznisu, financijama itd.
- postoje rizici, ali postoje i **rješenja** koja ih umanjuju ili uklanjaju
- postoje jednokratni troškovi uvođenja e-glasovanja, ali i trajne, ponavljajuće **uštede**
- potrebno je mijenjati **zakone** i educirati glasače
- nije glavni cilj povećanje izlaznosti jer na to više utječu drugi faktori poput modela kampanje, ali **sveobuhvatna digitalizacija izbora** pruža baš to!
- građani **očekuju** uvođenje e-glasovanja